

9. Верховний Суд вказав на наслідки розбіжності позиції захисника з позицією його підзахисного: Інтернет-стаття від 22 березня 2018 р. URL: http://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/vs-vkazav-na-naslidky-rozbizhnosti-pozytsiyi-zakhysnyka-z-pozytsiyeyu-yogo-pidzakhysnogo. (Дата звернення 12.02.2019).

10. Соминский А.С. Адвокат в советском уголовном процессе. Москва, 1984. 323 с.

11. Цыпкин А.Л. Право на защиту в советском уголовном процессе. Саратов, 1959. 337 с.

12. Янош К. Коллизия позиций защитника и подзащитного. *Социалистическая законность*. 1977. № 12. С. 41.

УДК 343.01

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Куц Ігор Георгійович,

кандидат юридичних наук,

експерт відділу правового

забезпечення проектів, міжнародних

операцій та складних угод

юридичного управління

(АТ «Альфа-Банк», м. Київ, Україна)

Метою статті є розгляд наявних досліджень злочинності осіб неповнолітнього віку в історії кримінологічної науки. В основу написання цієї статті покладено загальнонаукові методи пізнання: системний аналіз, узагальнення, аналогія, системний підхід. Зазначено, що до кінця 20-х рр. ХХ ст. законодавство про кримінальну відповідальність неповнолітніх неодноразово змінювалося, однак примусовим і виховним заходам, як і раніше, належав пріоритет перед заходами кримінального покарання. Одночасно й Велика вітчизняна війна створила нові проблеми в боротьбі зі злочинністю неповнолітніх. Незважаючи на необхідність напруги всіх чинностей і зосередження всіх ресурсів на потреби війни, Радянська держава не рахувала коштів для порятунку підростаючого покоління. Наголошено на необхідності спадковості основних концептуальних положень, як-от: вдосконалення чинного кримінального законодавства відносно диференціації та індивідуалізації виконання кримінальних покарань неповнолітніми злочинцями; встановлення більш м'якої системи виконання кримінальних покарань неповнолітніми; розробка заходів щодо запобігання злочинності неповнолітніх. Хоча до кінця 20-х рр. законодавство про кримінальну відповідальність неповнолітніх неодноразово змінювалося, однак примусовим і виховним заходам, як і раніше, належав пріоритет перед заходами кримінального покарання. Зазначено, що в результаті проведеної роботи багатьох поколінь кримінологів, вчених в галузі кримінального права і процесу поступово сформувалися сучасні уявлення про злочинність та її різні структурні складники, які знаходять своє відображення в чинному кримінальному, кримінально-процесуальному, кримінально-виконавчому законодавстві і відповідній практичній діяльності. З'ясовано, що історія становлення законодавства, що стосувалася особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх, характеризується зміною по суті двох протилежних підходів. Запровадженню диференційного підходу до кримінальної відповідальності неповнолітніх, який певною мірою встановився в дореволюційний період, та радянський підхід, під час якого перший підхід було зруйновано, а неповнолітні в кримінально-правовому становленні до себе були на одній щаблі з дорослими.

Ключові слова: злочинність, злочинність неповнолітніх, неповнолітній, кримінологія, криміналізація неповнолітніх.

HISTORICAL AND LEGAL BASES OF JUVENILE DELINQUENCY

Kuts Ihor Heorhiiovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Specialist at Legal Support of Projects,
International Operations and Complex
Transactions Section of Legal Department
(JSC "Alfa-Bank", Kyiv, Ukraine)

The purpose of this article is to review existing crimes investigations of juvenile persons in the history of criminological science. The basis of writing this article is the general scientific methods of cognition: system analysis, generalization, analogy, system approach. It was noted that by the end of the 20's of the twentieth century. the law on criminal responsibility of minors has changed several times, however, coercive and educational measures still belonged to the priority of measures of criminal punishment. At the same time, the Great Patriotic War created new problems in the fight against juvenile delinquency. Despite the need for tension of all power and the concentration of all resources for the needs of the war, the Soviet state did not count on the salvation of the younger generation. The necessity of inheritance of such basic conceptual provisions as: improvement of the existing criminal legislation, concerning differentiation and individualization of execution of criminal penalties by juvenile offenders is emphasized; the establishment of a more lenient system of execution of criminal penalties by minors; development of measures to prevent juvenile delinquency. Although by the end of the 1920's criminal liability legislation for minors had repeatedly changed, however, compulsory and educational measures still had priority over criminal sanctions. It is noted that as a result of the work of many generations of criminologists, scientists in the field of criminal law and process, gradually formed a modern understanding of crime and its various structural components, which are reflected in the current criminal, criminal procedure, criminal-executive legislation and the relevant practical activities. It was clarified that the history of the formation of legislation concerning the criminal liability of juveniles was characterized by a change in the essence of two opposing approaches. The introduction of a differential criminal approach to juvenile delinquency, which was somewhat established in the pre-revolutionary period, and the Soviet approach, during which the first approach was destroyed, while juveniles were sentenced to adulthood in criminal justice.

Key words: crime, juvenile delinquency, juvenile, criminology, juvenile criminalization.

Постановка проблеми. В українській та світовій кримінології тема злочинності неповнолітніх завжди привертала увагу дослідників, як і будь-яка молодіжна проблематика, оскільки саме з цією віковою групою суспільство пов'язує своє сучасне та майбутнє. Сталою є позиція, що злочинність неповнолітніх залишається найбільш активним, зухвалим та небезпечним складником загальної злочинності.

Стан дослідження. Над проблемою вивчення особливостей злочинності серед неповнолітніх працювали зарубіжні та вітчизняні вчені-філософи, соціологи, психологи, педагоги, кримінологи, фахівці кримінального права та процесу, кримінально-виконавчого права, а саме: Е.О. Алауханов, М.М. Бабаєв, М.І. Бажанов, А.М. Бабенко, Л.В. Багрій-Шахматов, О.М. Бандурка, В.С. Батиргареєва, Ю.В. Баулін, Л.І. Божович, В.І., В.В. Голіна, Б.М. Головкін, С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.М. Дрьомін,

В.П. Ємельянов, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.Г. Кулик, В.І. Женунтій, О.М. Литвак, А.Х. Маслоу, Е.Б. Мельнікової, В.О. Меркулової, Г.М. Міньвського, М.І. Панов, Н.С. Таганцева, В.Я. Тацій, В.М. Трубников, В.О. Тулякова, І.К. Туркевич, В.І. Шакун, Ж.Ф. Шеллі, Г.Й. Шнайдера, Е. Еріксон, Н.М. Ярмиш.

Метою статті є – з'ясувати особливості кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх, що становить інформаційно-аналітичну основу для розробки ефективних заходів запобігання їм.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи історично-правові засади злочинності неповнолітніх, необхідно зазначити, що давні пам'ятки законодавства взагалі не містили жодних положень про особливості їх кримінальної відповідальності [7, с. 36-40]. Нічого не вказувалося про це і в Уложенні Олексія Михайловича. Лише в ст. 5 Глави 15 «Про хресне цілування» Соборного Уложення 1649 року зазначено, що малолітніх віком до 15 років не допускати до цілування хреста, якщо вимагались свідчення під присягою [9, с. 160]. В 1669 р. Соборне Уложення доповнилось указами, які надалі дістали назву «Новоуказані статті». В Новоуказаних статтях зазначалось: якщо дитина у віці 7 років вчинить вбивство, то вона за це не карається смертною карою.

Слід зазначити, що на той час це була перша самостійна спроба законодавчого вирішення питання про вікову неосудність неповнолітніх, яка давала хоч якусь межу для встановлення кримінально-правового впливу на них.

У військовому статуті Петра I в тлумаченні на артикул 195 вказувалося, що покарання за крадіжку пом'якшується, або особа взагалі не карається, якщо це дитина і вона може бути віддана батькам на виховання [9, с. 363]. Але разом з тим межі дитинства не були визначені. Цим Статутом закріплювалась ідея не тільки виключення відповідальності дітей, але й пом'якшення відповідальності неповнолітніх. З часом погляди на вікові межі кримінальної відповідальності змінювались. Але незмінним залишався основний принцип – пом'якшення кримінальної відповідальності, якщо злочин вчинила неповнолітня особа.

Немає конкретності та визначеності щодо вікових особливостей суб'єкта злочину і в законодавстві післяпетровського періоду [7, с. 43]. У 1742 р. (п.з.з. № 8601) Сенат разом з президентами колегій розглядав справу 14-річної селянки Федорової, яку обвинуватили у вбивстві, вказавши при цьому, що малолітство як для чоловічої, так і для жіночої статі триває до 17-річного віку, і що таких осіб не можна карати так само, як карають дорослих. Розглядаючи це положення Сенату, Синод постановив, що особа і до 17 років може мати достатнє «розуміння» про свої вчинки, тому вік було знижено до 12 років. Як зазначав М.С. Таганцев, практика проігнорувала ці рішення, оскільки в тюрмах перебували 12-річні діти, а до неповнолітніх прирівнювали осіб у віці 18, 19 років.

Слід зазначити, що в Україні у той час застосовувалось переважно магдебурзьке право, Саксонського зерцала, крім того, діяли Литовські статuti під різними редакціями [8, с. 7; 16]. За магдебурзьким правом, неповнолітні звільнялись від страти та тілесних покарань, а неповнолітніми вважались особи чоловічої статі до 14 років, а жіночої – до 13 років [1, с. 235].

Згідно із Саксонським зерцалом дитина в малолітньому віці, до досягнення нею 12 років, не відповідала за вчинене нею вбивство чи іншу шкоду за кримінальним законодавством – обов'язок відшкодувати завдану шкоду було покладено на батьків у цивільному порядку з майна дитини. Неповнолітні віком 12-21 року відповідно до Саксонського зерцала могли бути притягнуті до кримінальної відповідальності [6].

Указом Анни Іоанівни 1734 року «Права, названі магдебурзькі да Саксонські статuti, за якими судиться малоросійський народ» було зобов'язано перекладати російською мовою та звести в єдиний кодекс [8, с. 13]. Результатом став проект Кодексу

1743 р., який, хоча так і не дістав офіційного затвердження, дає можливість зрозуміти, яке саме право застосовувалося на території України в ті часи та яким чином воно регулювало особливості відповідальності неповнолітніх.

Такими джерелами відповідно до посилань, що містить Кодекс, були: Литовський статут в редакції 1588 р., німецьке право, звичаєве право, поточне гетьманське законодавство та російське законодавство. Особливостями кримінальної відповідальності неповнолітніх в Кодексі був присвячений артикул X, в якому зазначалося, що неповнолітні, а такими визнавались особи чоловічої статі не старші 16 років та жіночої статі не старші 13 років, «коли будуть піймані на крадіжці, не піддавались катуванню» – до них суд на свій розсуд міг застосовувати покарання різками. Крім того, батьки повинні були відшкодувати завдані збитки [8, с. 431]. До неповнолітніх чоловічої статі віком до 16 років, а жіночої статі віком до 13 років не застосовувалась смертна кара. Проте було передбачено, що коли неповнолітній такого віку вчинить злочин, за який відповідно до закону передбачена смертна кара, то, незважаючи на те, що до неповнолітнього вона не могла бути застосована, батьки повинні були відшкодувати завдані збитки, а суд застосовував до таких неповнолітніх ще й покарання на свій власний розсуд [8, с. 384].

Поступовим поширенням на території Лівобережної України російської адміністративної, фінансової, політичної системи з другої половини XVIII ст. відбуваються спроби кодифікувати малоросійське законодавство, не спираючись на Литовський статут, а також німецькі права – Магдебурзьке, Хелмінське та Саксонське зерцало [15, с. 7-8]. Результатом став підготовчий матеріал для проекту кодексу під назвою «Зібрання малоросійських прав 1807 р.». Цей проект являв собою зібрання норм, які продовжували діяти або ж втратили своє значення [15, с. 11]. Стосовно кримінальної відповідальності неповнолітніх було передбачено, що неповнолітні віком до 16 років не притягувались до кримінальної відповідальності за вчинені ними суспільно-небезпечні діяння. Але батьки чи опікуни таких неповнолітніх повинні були відшкодувати заподіяні збитки [15, с. 128].

Звід законів Російської імперії 1832 р. цілком прийняв систему указів Катерини II від 26 червня 1765 р., але пізніше його положення були змінені Законом від 28 червня 1833 р., і в такому вигляді він увійшов до другого видання Зводу законів Російської імперії 1842 р. Малолітніх віком до 10 років відповідно до Зводу визнавали повністю неосудними і віддавали без покарання на перевиховання батькам, родичам або опікунам [17, с. 442]. Відповідно до Зводу законів 1842 р. ст. 138 зазначала, що малолітніх віком до 10 років, які вчинили суспільно-небезпечні діяння, без втручання суду віддавали батькам чи родичам для перевиховання. Особи віком від 10 до 14 років, якщо встановлено, що вони діяли з «розумінням», підлягали загальним покаранням, за винятком каторжних робіт та деяких інших. Якщо було встановлено, що вони діяли «без розуміння», то їх віддавали батькам чи родичам, як і малолітніх від 14 до 17 років. Отже, вони підлягали покаранням за діючим законодавством (за винятком тілесних) тільки в тому разі, якщо було встановлено, що вони діяли «з розумінням» [14, с. 27-28].

Кримінальна відповідальність неповнолітніх була передбачена й законодавством XIX ст. В Уложенні про відповідальність кримінальну та виконавчу 1845 р. такому виду відповідальності були присвячені ст. 142-150. В цих статтях передбачалася заміна покарання більше м'яким залежно від віку неповнолітнього. Так, відповідно до ст. 148, неповнолітні у віці від 14 до 21 року за злочини, вчинені з необережності, притягувались до відповідальності у вигляді домашнього арешту під наглядом батьків або опікунів.

Стаття 6 Уставу про покарання, що накладають світові судді 1864 р., надавала право світовим суддям направляти неповнолітніх у віці від 10 до 17 років у виправні притулки замість відбукання покарання у в'язниці [11, с. 395].

Деякі особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх були передбачені в ст. 41 Кримінального кодексу 1903 р. Так, у ч. 1 цієї статті вказувалося, що «не ставиться в провину злочинне діяння, вчинене неповнолітнім від 10 до 17 років, який не міг розуміти властивості й значення їм чиненого або керувати своїми вчинками». Очевидно, положення про вікову неосудність в сучасному законодавстві запозичено з деякими змінами зі ст. 41 Кримінального кодексу 1903 р. [10, с. 284].

Радянська влада незабаром після Жовтневої революції висунула гасло: «Для дітей немає суду та в'язниці», що знайшло своє втілення в Декреті СНК від 14 січня 1918 р. Цей декрет проголосив скасування судів і тюремного ув'язнення для малолітніх і неповнолітніх. Справи про неповнолітніх у віці до 17 років, що вчинили суспільно небезпечне діяння, підлягали розгляду комісією зі справ неповнолітніх, яка повинна була або звільняти їх, або направляти в один із притулків Народного комісаріату суспільного піклування відповідно до характеру діяння.

Хоча до кінця 20-х рр. законодавство про кримінальну відповідальність неповнолітніх неодноразово змінювалося, примусовим і виховним заходам, як і раніше, належав пріоритет перед заходами кримінального покарання.

Тенденція до посилення кримінальної відповідальності неповнолітніх намітилася на початку 30-х рр. Особливо різко вона позначилася із прийняттям постанови ЦВК і СНК від 5 квітня 1935 р. «Про заходи боротьби зі злочинністю неповнолітніх». Цей закон значно понизив вік, з якого стала можлива кримінальна відповідальність. Так, починаючи з 12-літнього віку, підлягали кримінальній відповідальності особи, винні у вчиненні крадіжок, заподіянні насильства, тілесних ушкоджень, каліцтв, вбивств; ст. 8 Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік надавала право застосовувати до неповнолітнього заходи медико-педагогічного характеру, до неповнолітніх віком від 14 до 16 років була скасована.

31 травня 1935 р. була прийнята постанова СНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про заходи ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності», якою були ліквідовані комісії зі справ неповнолітніх [12, с. 381]. Таким чином, настала ситуація, коли неповнолітні віком від 12 до 14 років підлягали кримінальним покаранням лише за особливо тяжкі злочини, передбачені в постанові від 7 квітня 1935 р. [12, с. 383-384], а неповнолітні віком до 14 років, що вчинили суспільно-небезпечні діяння, які не передбачені названою вище постановою, не притягувались до кримінальної відповідальності – до них застосовувались заходи медико-педагогічного характеру.

Велика вітчизняна війна створила нові проблеми в боротьбі зі злочинністю неповнолітніх. Незважаючи на необхідність напружити всі чинності і зосередження всіх ресурсів на потреби війни, Радянська держава не рахувала коштів для порятунку підростаючого покоління. Так, вже 23 січня 1942 р. СНК СРСР прийняв постанову «Про влаштування дітей, що залишилися без батьків», якою передбачалося створення при виконкомах місцевих Рад комісій з устрою дітей, що залишилися без батьків, розширення дитячих приймачів-розподільників і дитячих будинків, організація Суворівських училищ для дітей, що постраждали від війни, тощо. Все це сприяло тому, що на відміну від періоду початку 20-х рр. безпритульність, а звідси й злочинність підлітків, не одержали такого широкого поширення.

У перші післявоєнні роки основними криміногенними умовами, як і в роки війни, були знову ж таки безпритульність, бездоглядність підлітків, а також важке матеріальне становище країни. Внаслідок цього до неповнолітніх правопорушників, як і раніше, широко застосовувалися виховні заходи. Так, постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 17 лютого 1948 р. «Про застосування Указів від 4 червня 1947 р. по відношенню до неповнолітніх» судовим органам пропонувалося у випадку здійснення

розкрадання в незначних розмірах неповнолітніми у віці від 12 до 16 років ставити на обговорення питання про припинення справи в кримінальному порядку за недоцільністю застосування заходів кримінального покарання та направляти обвинувачуваних у виховно-трудова колонія [13, с. 17].

Новим етапом у розвитку радянського кримінального законодавства про відповідальність неповнолітніх були Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік, прийняті Верховною Радою СРСР 25 грудня 1958 р., і кримінальні кодекси союзних республік, прийняті в 1959-1961 рр. Істотною відмінністю нового законодавства було те, що на 2 роки був підвищений вік, з якого наставала кримінальна відповідальність. За загальним правилом, кримінальній відповідальності, згідно зі ст. 10 Основ, підлягали особи, яким до вчинення злочину виповнилось 16 років. За деякі злочини відповідальність наставала з 14 років.

Крім тих випадків, які були зроблені для неповнолітніх при застосуванні до них положень Загальної частини кримінального права (незастосування: заслання, вислання; позбавлення волі у вигляді тримання у в'язниці тощо), законодавство орієнтувало правоохоронні органи на переважне застосування заходів виховного характеру, а не кримінального покарання у випадках вчинення злочину невеликої тяжкості, що не несе суспільної небезпеки (ч. III і ч. IV ст. 10 КК УРСР).

Кримінальне законодавство 1958-1961 р. регламентувало широке залучення громадськості до роботи з виправлення та перевиховання неповнолітніх правопорушників, а також попередження вчинення ними злочинів. Так, п. 6 ст. 63 КК УРСР у якості однієї із примусових заходів виховного характеру передбачав передачу неповнолітнього під нагляд трудового колективу, громадської організації або окремого громадянина, або призначення громадського вихователя відповідно до Положення про громадських вихователів неповнолітніх.

Проявом гуманізму кримінального права стало прийняття Указу Президії Верховної Ради СРСР від 15 лютого 1977 р. «Про доповнення Основ кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік статтею 39-1», цей указ передбачав підстави відстрочки виконання вироку неповнолітньому [6]. Відповідно до цієї статті «при призначенні покарання неповнолітньому, вперше засуджуваному до 3 років позбавлення волі, судом, з урахуванням характеру й ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, осіб, винних з інших причин, а також можливості його виправлення та перевиховання без ізоляції від суспільства, виконання вироку до позбавлення волі відносно такої особи може бути відстрочене на строк від 6 місяців до 2 років» [2].

Завершальним етапом розвитку союзного законодавства про кримінальну відповідальність неповнолітніх стало прийняття в 1991 р. Основ кримінального законодавства Союзу РСР і республік, які вперше містили спеціальний розділ «Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх». Ідея зосередити в одному розділі норми, що регулюють особливості відповідальності неповнолітніх, не нова [4], але ні в Основах 1958 р., ні в кримінальних кодексах союзних республік 1959-1961 р. такий розділ не був передбачений. Тим часом кримінальні кодекси країн Східної Європи такі розділи передбачали (наприклад, гл. 6 КК Болгарії). Включення аналогічного розділу в Основи було реалізацією висловлених у юридичній літературі пропозицій, спрямованих на вдосконалювання кримінального законодавства та рекомендацій, викладених в «Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, що стосується відправлення правосуддя у відношенні неповнолітніх (Пекінські правила)». Згідно з п. 1.4 цих правил «правосуддя у відношенні неповнолітніх повинно бути складовою частиною процесу національного розвитку кожної країни в рамках всебічного

забезпечення соціальної справедливості для всіх неповнолітніх, одночасно сприяючи в такий спосіб захисту молоді й підтримці мирного порядку в суспільстві» [16].

На зміну Кримінальному кодексу 1960 року 5 квітня 2001 р. був прийнятий Кримінальний кодекс України, в якому вперше за всю історію розвитку українського кримінального законодавства виділено окремий розділ, присвячений особливостям кримінальної відповідальності неповнолітніх [5].

Таким чином, історія становлення законодавства, що стосувалася особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх, характеризується зміною по суті двох протилежних підходів. Запровадженню диференційного підходу до кримінальної відповідальності неповнолітніх, який певною мірою встановився в дореволюційний період (до 1917 р.), перебував тривалий процес законодавчих спроб. Проте в перші роки радянської влади вказаний підхід по суті було зруйновано, а неповнолітні в кримінально-правовому становленні до себе були прирівняні до дорослих. Лише в Кримінальному кодексі України 2001 року було відродження проведення диференціації кримінальної відповідальності неповнолітніх, що знайшло своє закріплення в Розділі XV Загальної частини Кримінального кодексу України.

Як **висновок** слід зазначити, що навіть короткий огляд історично-правових засад злочинності неповнолітніх вказує на необхідність спадковості основних концептуальних положень, як-от: вдосконалення діючого кримінального законодавства відносно диференціації та індивідуалізації виконання кримінальних покарань неповнолітніми злочинцями; встановлення більш м'якої системи виконання кримінальних покарань неповнолітніми; розробка заходів щодо запобігання злочинності неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Василенко Н.П. Матеріали до історії українського права: В 2 т. Київ : Всеукраїнська Академія наук, 1929. Т. 1. 448 с.
2. Дубоносова А.Э. Педагогические методы перевоспитания несовершеннолетних преступников (1918–1930 гг.). *Юриспруденция*. 2010. No 20. URL: http://pravorggu.ru/2010_20/07dubonosova_7.shtml.
3. Исаев М.М. Основные начала уголовного законодательства СССР и союзных республик с приложением текста «Основных начал и материалов». Москва, Ленинград, 1927. С. 94.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (редакція діє від 26.02.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Миньковский Г.М. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних. Киев : Политиздат Украины, 1987. 215 с.
6. Павлов В.Г. Субъект преступления в уголовном праве (Историко-правовое исследование). Санкт-Петербург : Санкт-Петербургская юридическая академия, «Издательский торговый дом «Герда», 1999. 118 с.
7. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 року / За ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Ін-т держави і права ім. Корецького НАН України, 1996. 548 с.
8. Российское законодательство X–XX веков. В. 9. т. Москва, Юрид. л-ра, 1986. Т. 4. 511 с.
9. Российское законодательство X–XX веков. Законодательство эпохи буржуазно-демократической революции. Т. 9. М., 1994. С. 284.
10. Российское законодательство X–XX веков. Судебная реформа. Т. 8. Москва, 1991. С. 395.
11. Свод законов Российской империи. *Законы уголовные*. Санкт-Петербург, 1842. Т. 15.
12. Собрание малороссийских прав 1807 года / Под ред. Б.М. Бабий, А.Н. Мироненко. Киев : Наукова думка, 1993. 386 с.

13. Таганцев Н.С. Лекции по русскому уголовному праву. Санкт-Петербург, 1888. Часть Общая. 974 с.
14. Таганцев Н.С. Русское уголовное право: В 2 т. Санкт-Петербург, 1902. Т. 1 Общая часть. 815 с.

УДК 657.6:343.148.5

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ЕКСПЕРТІВ ТА ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Моргунова Тетяна Іванівна,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри професійних
та спеціальних дисциплін
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

Дослідження спрямовано на встановлення певних єдиних організаційних та методичних вимог до експертів і порядку здійснення діяльності. Дослідження ґрунтується на вивченні та узагальненні теоретичного і практичного матеріалу, порівняльному аналізі законодавчої бази. Автором використовувалися такі методи дослідження, як аналіз і синтез, класифікація, групування, логічний, системний і комплексний підходи. Зважаючи на це, показано доцільність уведення певних об'єктивних критеріїв оцінки кваліфікації експертів-бухгалтерів. Така оцінка дозволить відстежувати підтримку експертами належного рівня кваліфікації. Для розвитку організаційних засад автором пропонується встановити єдині принципи проведення бухгалтерської експертизи, виходячи з принципів експертної діяльності в цілому, а також аудиту як виду незалежного фінансового контролю.

Ключові слова: судово-бухгалтерська експертиза, аудит, методи фінансового контролю, етичні принципи, стандарти експертної діяльності.

DEVELOPMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF FORENSIC EXAMINATION: ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL REQUIREMENTS TO EXPERTS AND PROCEDURE OF THEIR ACTIVITY

Morgunova Tetiana Ivanivna,
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
Professional and Special Disciplines
(Kherson Faculty of Odessa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

This research is directed to establishment of certain uniform organizational and methodical requirements to experts and procedure of their activity. The research is based on